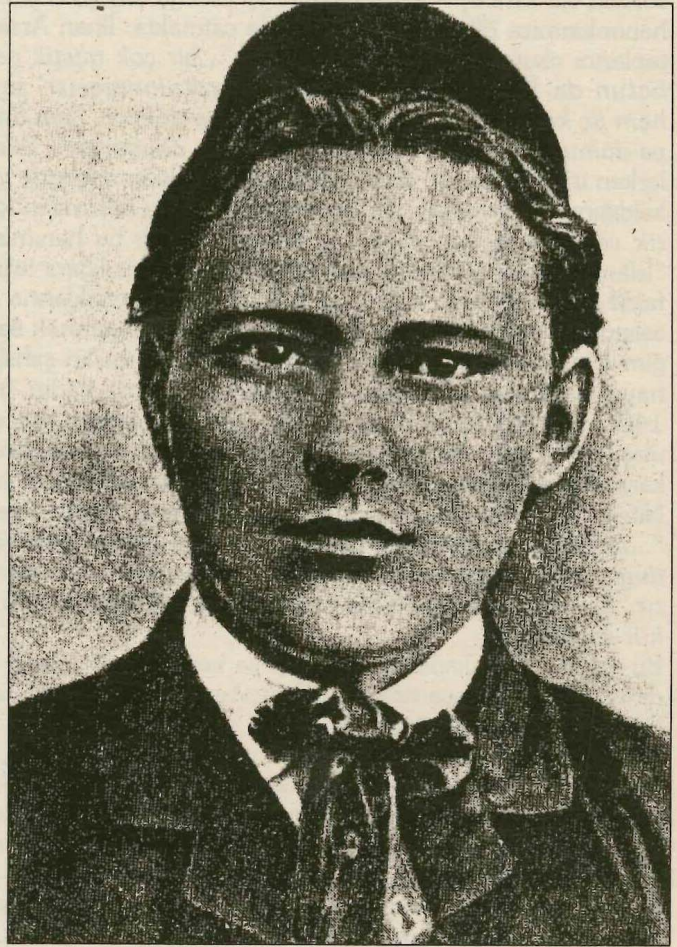

YAHYA KEMAL'IN İSTANBUL'UNDAN ABDULLAH TUKAY'IN KAZAN'INA DOĞRU

YIRMİNCİ YÜZYILDA İstanbul'u semt-semti, tepeleri, yokuşları, geçmiş tarihi, bugünü, insanların özlemleri, duyguları ve düşünceleri, Boğaziçi'nin suları, surları, gurup vakti, akşamı, sabahı, bayram namazları, kısacası şu şehri bütünüyle şiirlerinde bize en güzel ve en içten duyuran şair şüphesiz Yahya Kemal'dir. Yüzyıllar boyunca İstanbul hakkında çok sayıda şair birbirinden güzel şiirler yazmış iseler de, ben yine de İstanbul denildiğinde hemen Yahya Kemal'i, bu büyük şairimizin adı anıldığında da hemen o anda İstanbul'u hatırlarım. Sanki, İstanbul ile Yahya Kemal *et-kemik* gibi, daha doğrusu *beden-ruh* gibi bütünleşmiş. Bu bütünleşmede, İstanbul'un o büyüleyici güzelliğinden daha çok, Yahya Kemal'in şiir ustalığının söz konusu olduğuna inanıyorum. İşte, Yahya Kemal gibi, adı anıldığında hemen bir şehir ile bağdaştırdığım başka bir şair Abdullah Tukay'dır. Tatar Türkçesiyle söylediğimizde, bu şairin adını Ğabdulla Tukay diye telaffuz etmemiz gerekir.

Abdullah (Ğabdulla) Tukay (1886-1913) çağdaşı Yahya Kemal'den iki yıl sonra doğmuş ise de, Yahya Kemal'den tam 45 yıl önce gözlerini dünyaya yummuş. Demek, Yahya Kemal 72 yıl, Abdullah Tukay ise yalnız 27 yıl yaşamış. 1901 ile 1913 yılları arasında Yahya Kemal'in şiirleri İstanbul, Abdullah Tukay'ın kiler ise Kazan'daki çeşitli gazetelerde yayımlanıyordu. Acaba, bu iki şairden hangisi, bir ötekinin şiirlerini görmüş ve okumuştur? Bu konuda elimizde kesin bir belge veya ipucu yok. Ancak, İstanbul'da çıkan bazı gazete ve dergiler o

sıralarda Kazan'a da gidiyordu. Abdullah Tukay'ın Türk basını ve şiirini izlediğini ve hattâ Türkiye Türkçesinde çok sayıda şiirler de yazmış olduğunu biliyoruz.

Her neyse, Yahya Kemal ve Abdullah Tukay birbirinden çok uzaktaki iki Türk şehrinde yaşarken, kendi ruhları ile yaşadıkları şehirler arasında

TİMUR KOCAOĞLU

"Güle güş ettiremez derdini, bülbül inler. Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur, kim dinler?" beytini andım. Fakat Prof. Dr. Kemal Önen, bülbül doğmuştur. Varsın dinleyen olmasın, inlemek onun yaratılışı gereğidir.

"Güle güş ettiremez derdini, bülbül inler. Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur, kim dinler?" beytini andım. Fakat Prof. Dr. Kemal Önen, bülbül doğmuştur. Varsın dinleyen olmasın, in-

lemek onun yaratılışı gereğidir. Üstelik ortada gerçek gül de bülbül de pek kalmamıştır. Güllerin yerini yapma çiçekler, bülbülün yerini bülbül sesi kaydedilmiş kasetler almıştır.

Prof. Kemal Önen'in gülü Türkiye'dir, gerçek güldür. Yazdıkları ise gerçek duygulardır. Teyp kaydı değildir.

İLHAN ARSEL'İN İTIRAZI

"MİSTİK VE FISTIK HATUN" SORUNU

"Türk Edebiyatı Dergisi"nin Aralık 1993 tarihli nüshasında "görüntüler ve görüşler" başlıklı bir yazıda "Mistik ve fistic hatun" sorunu ele alınmış.¹ Koyu bir şeriatçı olduğu anlaşılan yazar bazı hanımlarımıza öfkeli ve alaylı şekilde çatmakta: İlhan Arsel'in kitaplarını okuyorlar diye! Şöyle diyor: "...bir çok mistik ve fistic hatun da İlhan Arsel'i bir 'İslâm aydınlanmacısı' sayarak, hem üç kulhüvallah bir elhamla uykuya dalıyor, hem de uykuya dalmadan önce İlhan Arsel kitapları okuyorlar". Bunu söylerken insanı "insan" yapan hak ve özgürlüklere ne kerte yabancı kaldığını muhtemelen farketmemiş olmalı. Şu bakımdan ki "mistik ve fistic hatun" diye küçültmeye çalıştığı bu hanımlar beni "İslâm aydınlanmacısı" olarak değil (çünkü olmadığımı bilirler) ve fakat şeriat'ın kadını aşağılatan hükümlerini, kaynaklarına inerek, aslından örnekler vererek ve akıl süzgecinden geçirerek sergilediğim için, okurlar. Okurken de bu hükümlerin insan şahsiyetinin haysiyetini yok eden yönlerine tanık oldukça, kadın sınıfının 1400 yıllık kötü kaderi'nin "nedenlerini" keşfetme mutluluğuna ulaşırlar. Çünkü bu sayede şeriatçı'nın yalan ve kandırmalarına karşı bilinçli şekilde savaşım olasılığının doğacağından emindirler. Nitekim bir kadın okuyucumun şu satırları bunu doğrulamaktadır: "...Doğrusunu isterseniz Şeriat ve Kadın (adlı) kitabınızı okuduğumda en çok inanma... aklını ve vicdanını birleştir, araştır, diyorsunuz... Bana kadın olmayı sevdirdiğiniz için teşekkür ederim."²

Bu satırlar Türk kadını'nın şeriatçı'ya karşı bilinçli olarak başkaldırma kararlılığını yansıtıyor: Şeriatçı'nın asıl ürktüğü ve telaşlandığı şey de zaten bu değil mi?

Düşünme gücüne sahip her insanı isyan ettiren "veriler", ne yazık ki şeriatçı yazarlarımızı rahatsız etmez. Kadınların "dinen ve aklen dün" yaratık şeklinde tanınmaları, ya da şahitlikte ve miras paylaşmasında erkeğin yarısı sayılmaları, ya da Cehennem halkının çoğunluğunu oluşturmaları, ya da köpek, merkep, domuz vs... hayvanlar gibi namazı kat'eden şeyler arasına alınmaları ve daha buna benzer nice küçültmelere muhatap kılınmaları, onları isyan ettirmez. Aksine, çağ dışı değer ölçülerine yatkın bu tür hükümleri, akla ters düşen mantık oyunları, kadınların "lehine" imiş gibi göstermeğe çalışırlar; bunda pek ustadırlar. Üstelik "Cennetler kadınların ayakları altındadır" şeklindeki ezeli kandırma siyâsetini, en sinsi şekliyle sürdürmekten geri kalmazlar. Umud olunur ki kadınlarımız, şeriat öncesi dönemdeki Türk kadını'nın özgürlükçü, eşitlikçi ve haysiyetli ruhunu yeniden canlandırmış olarak şeriat'çıya karşı şahlanacaklar ve şeriat verilerini, akıl silâhı ile pamuk hallacı gibi atarak, onun hakkından geleceklerdir. Onların safında olarak bu savaşıma katılmak, asil ruhlu her erkeğe düşen bir vicdan borcu olması gerekir.

(1) Sayı: 242, sh. 49-50. (2) Bu kadın okuyucumun mektubunu *Şeriat ve Kadın* adlı kitabımın Önsöz'ünde yayınladım.

SAYIN İLHAN ARSEL

Koyu veya açık şeriatçı değilim. Şeriatçı olsaydım sizden korkmadan, görüşümü savunurdum. Lâiklik prensibinin devam etmesini, bunun yanında Diyanet İşleri'nin şimdiki gibi kalmasını isterim. Böyle koyu şeriatçılık olur mu? Bütün kitaplarında Martin Luther'i öven sizin gibi necib bir Beyefendi'ye ben hiç koyu Lutherci diyor muyum?

Ben İslâm dinine ve Hazret-i Muhammed'e koyu bir sevgi ile bağlıyım. Atatürk'ü de sevdiğimi gereken yerlerde ve dozlarda söylüyorum. Yani ben sizin kınama ve istihkar hislerinizi tatmin edecek bir kişi değilim. Sizi okuyan ve seven inançsız hanımlara, hiçbir şey demiyorum. O tip okuyucularınız size mübarek olsun. "Mistik ve fistic hatun" diyerek küçültme değil bârız sempati ile andığım, sayısı üç veya dördü geçmeyen nâif ve zayıf hatunlar tanırım. Bu hanımlar hem besmeleyle işe başlıyorlar, hem Ayetel Kürsî kolyesi taşıyorlar, hem de sizi "Atatürkçü müslüman kültürlü bir Beyefendi. Vallahi ayol, dünyâ âhiret kardeşim olsun" diye anıyorlardı. İşte bu hanımlara demek istedim ki "müslüman aydın saymakla, o necip ve zarif Beyefendi'yi rencide etmeyin. Yâ Ayetel Kürsî'yi seçin yahut Arsel'i seçin". Sizin dehşetengiz daktilonuzdan çıkan yukarıdaki satırlar da, İslâm inanışına eleştiri ve irdelene ile değil nefret çizgileri taşıyan bir küçümseme ile yaklaştığınızı gösteriyor. Bu kadar nefret ettiğiniz bir inanış hakkında neden bu kadar yazıp kendinizi yoruyorsunuz? Pamuk hallaçlığını bırakın ey asil Türk erkeği. Çelik hallacı olun. Çelik gibi ileri görüşlerinizi daha da bileyin. Biz zavallı inananları da miynet köşesinde kül döşenmeye terkedtin. Biz İslâm öncesi geçmişimizden de Selçuklu geçmişimizden de, hristiyan Türklerden de musevi Türklerden de memnunuz. Araplara hayranlığımız olmadığı gibi, sizde olan Arap nefretinden çok uzaktayız. İslâm inancının yakasını bırakın lütfen efendim Hazretleri.

PROF. DR. HÜSREV HATEMİ

çok derin bağlar kurabilmiş iki büyük şairimizdir. Ne zaman Yahya Kemal'in "Hayal Şehir" (1947) adlı şiiri aklıma gelse, derhal Abdullah Tukay'ın "Kazan ve Kazan Ardı" (1912) adlı şiirini hatırlarım:

Tatar Türkçesindeki Aslı:

KAZAN VE KAZAN ARTI

İy Kazan şehre, torasing tauda zur şemdel kebi,

Mescedeng, çirkenlereng, her çasla-
ring şemner kebi.

Sin, üzengne çornağan herber öyez-
ge nur çecep,
Bik mehabetle torasing, barçağa yul
kürsetep.

Nur ala sinnen böten yak: Çistopol,
Spas, Teteş
Hem Çabaksarğa, Mamadıslarğa Çar,
Malmij katış.

Ber borıl da, iy Kazan, sin bu Kazan
artın kara:

Nur çeçeseng bar öyezge, üz öyezeng
kap-kara.

"Üz töbene töşmi, di, şem-lampanıng
hiçber nurı", -

Şul mekal monda döres şul, ah, anı
cen orğırı!(1)

Türkiye Türkçesine Çevirisi:

KAZAN VE KAZAN ARDI

Ey Kazan şehri, durursun dağda koca
şamdan gibi,

Mescidin, kilisen, her puthanen
mumlar gibi.

Sen, kendine bağlanmış her bir ilçeye
nur saçarak,

Pek mehabetli durursun, herkese yol
göstererek.

Nur alır senden her taraf: Çistapol,
Spas, Teteş

Hem de Çeboksar'a, Mamadıslara
Çar, Malmış katılarak.

Bir dön de, ey Kazan, sen bu Kazan
ardına bak:

Nur saçarsın her ilçeye, kendi ilçen
kap-kara!

"Kendi dibine düşmez, derler, mum-
lambanın hiçbir nurul!" -

Bu atasözü bu yerde doğru, ah, onu
cin çarpacası!

Genç yaşta hayata veda eden Tu-
kay bu şiiri ölümünden bir yıl önce
1912'de yazdığında henüz 26 yaşın-
daydı. Kazan şehrinin 1552 yılında
Çar Rusyası tarafından alınışından şa-
ir Tukay'ın yaşadığı devre kadarki tut-
saklık tarihini göz önümüze getirdiği-
mizde, şiirde ne için Kazan şehri cam-
ileri, kiliseleri ve tapınakları ile etra-
fına nur saçtığı halde, şehrin kendisi
karanlık içinde kaldığının şair tarafın-
dan derin bir yasla tasvir edildiğini an-

Biri safiye

Korkularında pulları yırtılmış zaman
Dönenceleri amansız kucağında
Yığılmış birileri
1967'den bir adam yakınımda
Adı Tevfik'miş siyah-beyaz
Enfiye kutusu içinde dağılmış
Mişli geçmiş zaman / ve
Ben 12 Mart 1982'de
Aynaya dönük çizgilerde
Tartıyorum yedi elmanın
Güzelliğini üç öğün kaçışta
Bir kaşık bal ile elimde
Üç tohum çiçek baharda
Saadet geliyormuş
Edremit'ten Tefvil ile...

HÜLYA UÇAR

lamış oluruz. Kazan şehri ve orada
yaşayan Tatar Türklerinin kaderini
kendi ruhu içinde güçlü olarak duyan
Abdullah Tukay 1912 yılında ağır
hasta iken, kendi hastalığı ile milleti-
nin tutsaklığını "Üteneç" (Dilek) adlı
şiirinde ustaca özdeştirir:

Tatar Türkçesindeki Aslı:

ÜTENEÇ

Yaş vakıtta yaşnedem, köçle vakıtta
kükredem;

Yaşnemim de, kükremim de — utsız
inde kükregem!

Kilde totkınlık, tübenlende uyemning
kulları;

Hör zaman ak kul belen küklerde yol-
dız çüpledem.

Ak kügerçenne kulımnan aldılar, koz-
ğın birep;

Ak kirek dip, pak kirek dip küpme
küz yaş kükmedem!..

Ul — tügel künglem esennen, tik ya-
lan kuling eşe,

Kızmağız bik, çıksa meydanğa basıl-
ğan çüplerem.

Türkiye Türkçesine Çevirisi:

DİLEK

Genç çağımızda coştum, güçlü çağım-
da kükredim;

Coşamam da, kükreyemem de —
ateşsiz şimdi göğsüm!

Geldi tutkunluk, alçaldı düşüncemin
kolları;

Hür zaman ak el ile göklerde yıldız
topladım.

Ak güvercini elimden aldılar, kuzgun
vererek;

Ak gerek diye, pak gerek diye az mı
gözyaşı dökmedim!..

O — değil gönlüm işinden, yalnızca
tek elin işi,

Kızmayınız pek, çıksa ortaya basılmış
çöplerim.

Yahya Kemal yurt dışında yaşar-
ken, İstanbul'u özlemiş, İstanbul'da
yaşarken de çocukluğunun geçtiği
Balkanları özlemiştir. Abdullah Tukay
ise, Kazan'da yaşarken, hiç görmedi-
ği İstanbul'a karşı derin bir sevgi duy-
muştur. Rusya'nın kıskırtmasıyla Bal-
kan devletleri Osmanlı devletine karşı
bir birlik oluşturarak saldırıya geçtikle-
rinde 2 Ekim 1912'de *Birinci Bal-
kan Savaşı* patlak vermişti. İşte, o sı-
ralar gönlü Anadolu Türkleri için
çarpmış, İstanbul ve Balkanların ka-
deri ile yakından ilgilenmiş olan şair
Abdullah Tukay'ın bu konudaki heye-
can ve duygularını onun "Balkan
Köylere" (Balkan Nağmeleri) adlı şi-
irinde açıkça görüyoruz:

Tatar Türkçesindeki Aslı:

BALKAN KÖYLERE

I

Törkiye bete
Dip herkem köte, -

Balkannar e e
Gel al a kite.
Tık  ul Edirne
Alınmıy mene.
Yaniya,  skudra
Tide tengkeme.
 ıtılca yaman,
Auzı tul an kan,
Tuplar disengme,
Zurlar dünyadan.
Ay-hay,  ıtılca,
Sin maylı kalca;
Sine yotmıy a,
İstambul kayda?

II
Sözler kue tik,
D rte  su ı tik;
Zur koçlar t sle,
London a o tık.
Monda T rekler -
Yamsız terekler -
Avızlarınan
 e eler utlar!
"Sez kemsez", - diler,
"Bez T rkez", - diler;
Cingeldek dip hiç
 met  zmiler;
Diler: " osmanlı
   istihyamnı
Kulda totkanda,
Tuktatmas kannı.
Artık  aulıysız,
Bik k p daulıysız.
Nige tarihtan
 ıybret almıysız?
Ruslar da cingde,
Yakın uk kilde;
Angar Nemsele
K pme cir birde?
Kurıkma, Nemsele,
Vilhelem layek,
Kalif diseler.
Bezge bar da ber,
İtsegez sabır,
 ıtılca'da da
Sezge bar kaber!"

Türkiye Türkçesine  evirisi:
BALKAN NAGMELERİ

I
Türkiye bitiyor
Diye herkes bekliyor, -
Balkanlar i i
Tam ilerliyor.
Tek  u Edirne
Alınmıyor i te.
Yanya,  skodra
Bezirdi canı.
 atalca kötü,
A zı dolmuş kan,
Toplar desen mi,
G  l ler dünyadan.
Hey-hey, Çatalca,
Sen ya lı po a a;
Seni yutmadık a,
İstanbul nerde?

II

Sevda

" z, cana."

A ta sevda usta; sevda, açıkta;
Hasretle tutu an gönülde sevda.
  ık olmayanın sevdası yalan;
Ak amda, seherde b lb lde sevda.

Kı ta kartanesi; baharda  i ek;
 i ek ve kelebek; an ve petek;
Renk, ses,  ekil, görünmez gerçek;
Yaprakta, dallarda, eylülde sevda.

Denizlerde dalga; dağlarda duman;
Esen deli poyraz tınazda harman;
Gecede işkence, gündüzde zindan;
G z ya ı, a lamak yar g lde sevda.

YUNUS GÜLDEMİR

Sözler ba ladık,
Dörtlü sava lık;
Büyük kuşlar gibi,
Londra'ya u tuk.
Orada Türkler -
Huzursuz kavaklar -
A ızlarından
Sa ıyorlar ateş!
"Siz kimsiniz?" diyorlar,
"Biz T rk z" - diyorlar,
Yenildik diye hiç
Ümit kesmiyorlar;
Diyorlar: "Osmanlı
   istihk mını
Elde tuttukça,
Durdurmaz kanı.
Fazla ba rıyorsunuz,
Çok talep ediyorsunuz.
Niçin tarihten
 bret almıyorsunuz?
Ruslar da yendi,
Yakına geldi;
Onlara Almanlar
Çok mu yer verdi?
Korkma, Almanlar -
Bizim adamlar,
Wilhelm layık,
Halife deseler.
Bize var da bir,
Etseniz sabır,
 atalca'da da
Size var haber!"

Abdullah Tukay'ın açıkça Anadolu Türklerinin yanını tutan bu şiiri şairin kendi adıyla değil de,   reli takma adıyla Koyas (G ne ) adlı gazetesinin 23 Aralık 1912 tarihli sayısında yayımlanır. Bundan  nceki yazılarımda,  zbek Türk  airi Abdülhamit  olpan

ile Kazak Türk  airi Ma can Cumaba-yo lu'nun 1920'lerde yazdıkları  iirle-rinde Anadolu Türklerine karşı nasıl derin sevgi ve ba lılı ın dile geldiğini açıklamaya  alı mı tım.⁽²⁾ Bu yazıda ise, Tatar Türk  iirinin büyük ustası Abdullah Tukay'ın 1912'deki Türkiye ve Anadolu Türkleri sevgisine tanık olduk. Bu yazının başında, Yahya Kemal'in İstanbul'undan Abdullah Tukay'ın Kazan şehrine doğru yola koyulmu tuk. Ancak, Tukay'ın Kazan'ına varınca, orada yine İstanbul ile kar ıla tık. Demek, 1910'larda olsun, 1920'lerde olsun, Türk d n-yasının çeşitli yörelerinde (İstanbul, Bak , Bahçesaray, Kazan, Taşkent, Almatı, Ka gar'da) yaşayan Türk  air-leri aynı duygularla şiir yazıyorlardı. Bu duyguların başında: "Türk mil-letin in tutsaklıktan kurtularak h r ve bağımsız yaşamak arzusu" geliyordu. İ te, birbirinden çok uzak-larda ya asalar da, Yahya Kemal, Ah-med Cevad, Çolpan, Ma can, Tukay, Bekir Çobanzade, Abduhalık Uygur ve Kasım Tınıstanog lu'nu birleştiren ba  bu duyguydu.

1- Abdullah Tukay'ın bu yazıdaki bütün  iirleri  u kaynaktan alındı: *Gabdulla Tukay: Eserler*, Cilt 1-2, Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı, 1985.

2- Timur Kocaoğlu, "Çolpan'ın şiir-lerinde Tabiat ve Hürriyet Duygusu", *Türk Edebiyatı*, Sayı: 242 (Aralık 1993), s. 41-45; aynı yazar, "Ma -can'ın  iirlerinde G ne , Ateş ve Alev", *Türk Edebiyatı*, Sayı: 243 (Ocak 1994), s. 34-37.

Attn: To Prof. Khayrulla Ismatulla !

Yorum

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No TL 178.2

YAHYA KEMAL'İN ŞİİRİNE İLMÎ SAYGIMIZ YETERLİ Mİ?

TİMUR KOCAOĞLU

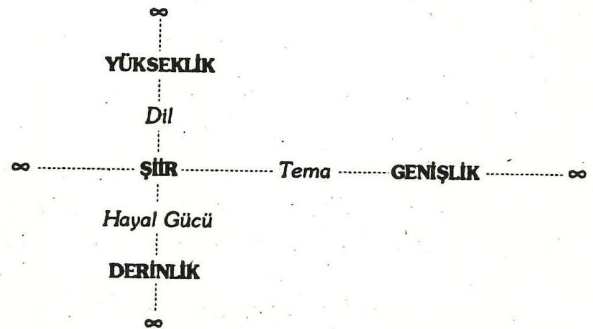
Çok geniş bir coğrafyaya yayılmış Türk dünyasının 20. yüzyıldaki modern şiirini ve bu alandaki doruk şairlerini inceledikçe, zaman zaman yüzümü kızartan ve beni çok üzen bir husus var. Bu konuyu **Türk Edebiyatı** dergisinin okuyucuları ile tartışmek istedim. Ancak izinizle, beni etkileyen bu durumu yazımın sonlarına doğru açıklayacağım.

Önce terimler konusunda anlaşalım. Bu yazıda **Türk Edebiyatı** ve **Türk şiiri** terimleri dar anlamda değil, geniş anlamda kullanılıyor. Yani **Türk şiiri** denildiğinde, sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki Türk şiiri değil, Türkiye'deki Türk şiiri ile birlikte, Balkanlar, Kıbrıs, Irak, İran, Azerbaycan, Kafkasya, Kırım, İdil-Ural, Batı ve Doğu Türkistan, Altay, Sibirya, Afganistan bölgelerindeki Türk şiiri de gözönünde bulunduruluyor. Bazen **Türk dünyası şiiri** terimine de başvurulacak. Eğer yalnız Türkiye'deki Türk şiirinden söz edilecekse, **Türkiye Türk şiiri** veya **Türkiye Türkçe'si şiiri** terimleri kullanılacak.

Türk dünyasında çok sayıda büyük şair var. Ancak, büyük şairler arasından doruk sayılabilecek şiir ustalarını tespit ederken, şu ölçülere başvurulabilir: 1. Türkçe'yi kullanmadaki ustalık; 2. Özgün şiir dili yaratıcılığı; 3. Şiirdeki mûsiki düzeyi; 4. Zaman, hayat ve sosyal çevre ile bütünlük; 5. Millî tarih ve kültür bilinci; 6. Konu zenginliği, tema genişliği ve hayalgücü derinliği; 7. Kendi dar yöresinden

evrenselliğe ulaşma yeteneği; 8. Türk şiirine getirdiği yenilik; 9. Kendi kuşağı ve daha sonraki kuşaklar üstündeki etki derecesi.

Bu ölçüler çok sayıdaki büyük şair arasından doruk sayılabilecek şairi seçmede bize yardımcı olurlar. Yani doruk şairler genişlik, derinlik ve yükseklik noktalarına göre başka şairlerden ayrıca bir üstünlüğe sahiptirler. Sözü ettiğimiz genişlik tema zenginliği, derinlik hayal gücü, yükseklik ise şiir dili güzelliği ile doğru orantılıdır. Bu ölçüler rahmetli edebiyat eleştirmeni Orhan Burian (1914-1953) ile modern Türkiye Türk şiirinin tek tahlil ustası rahmetli hocam Prof. Mehmet Kaplan (1915-1987)'ın çeşitli yazıları ve şiirleri tahlillerinden yola çıkarak özetledim. Yukarıda söylediklerimizi şöyle bir şema ile gösterebiliriz.

Sanırım yukardaki şemada bir şiirin üç boyutluluğu ve onun dört yöne doğru büyüyebileceği açık bir şekilde görülmüyor. Değerli edebiyat eleştirmeni Ahmet Kabaklı "Şiirin Tanrısı!" adlı yazısında "Şiir, duran değil yaşayan, değişen, mesafeleri kurcalayan, yerinde saymayıp yücelere tırmanmak isteyen sanattır" derken, şiirin yukardaki şemada görüldüğü gibi üç boyutlu olarak sonsuza kadar büyüyeabilen yapısını çok güzel tarif ediyor. İşte, büyük şairler

TÜRK EDEBİYATI

AĞUSTOS 1993 ■ SAYI: 238 51

Хайрулла ака, шу мақолаи Истанбулда чиқадаган
Турк Адабиёти журналида Август сонига эълон этилди.
Эътиборингизга ҳавола қилинган. Тимур Хука.

YAHYA KEMAL'İN ŞİİRİNE İLMÎ SAYGIMIZ YETERLİ Mİ?

arasından *doruk* olarak sıvılen bir şairin şiirleri yukardaki şemada olduğu gibi 1. genişlemesine, 2. yükselmesine, 3. derinlemesine doğru yönlerde başka şairlerin şiirlerinden daha büyük alan kaplarlar.

Çok geniş coğrafyadaki Türk şiirinin elimizde metinleri olan 11. yüzyıldan 19. yüzyıl sonuna kadar olan 900 yıllık tarihinde belki 200'e yakın büyük şair arasından yine bizim şemamıza göre aşağıdakiler *doruk* şair olarak sayılabilirler: Yusuf Has Hacıb (11. yüzyıl), Ahmet Yesevî (12. yüzyıl), Yunus Emre (13. yüzyıl), Nesimî (14. yüzyıl), Ali Şir Nevayî (15. yüzyıl), Fuzulî (16. yüzyıl), Karacaoğlu (17. yüzyıl), Mahtumkulu (18. yüzyıl), Nedim (18. yüzyıl), Abay Kunanbayoğlu (19. yüzyıl).

Türkiye Türk şiirinin 20. yüzyıl ilk yarısındaki döneminde (1900-1950) yüzlerce iyi şair arasında Abdülhak Hamid Tarhan, Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Veli Kanık, Nazım Hikmet, Ahmet Kutsi Tecer, Cahit Sıtkı Tarancı, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi büyük şairler var (Behçet Necatigil 1950'den sonra büyük şair olarak belirmeye başladığı için onu bu ilk dönemdeki büyük şair-

ler arasında anmadım). Yukardaki şemamızda gösterilen şiir ölçüleriyle bu 14 büyük şairin şiirlerini karşılaştırmalı olarak incelediğimizde, Yahya Kemal şiirlerindeki **genişlik-derinlik-yükselik** noktalarından başka şairlerden çok üstün bir yer tutar. Bu yüzden Türkiye Türk şiirinin 20. yüzyıl ilk yarısındaki *doruk şairi* Yahya Kemal'dir.

Yine bizim yukardaki şiir ölçülerimize göre, 20. yüzyılın ilk yarısında çeşitli Türk lehçelerindeki *doruk* şairleri şöyle sıralayabiliriz. Türkiye Türk şiirinde **Yahya Kemal** (1884-1958), Kırım-Tatar Türk şiirinde **Bekir Çobanzade** (1893-1939), Azeri Türk şiirinde **Ahmet Cevad** (1892-1937), Tatar Türk şiirinde **Abdullah (Gabdulla) Tukay** (1886-1913), Başkurt Türk şiirinde **Mecit Gafuri** (1880-1934), Kazak Türk şiirinde **Mağcan Cumabayoğlu** (1893-1937), Kırgız Türk şiirinde **Kasım Tınıstanov** (1901-1933), Özbek Türk şiirinde **Abdülhamid Çolpan** (1893-1937), Uygur Türk şiirinde **Abdualık Uygur** (1901-1933), Saha (Yakut) Türk şiirinde **Aleksey E. Kulakovski** (1877-1926).

Bu şairlerin hepsi kendi bölgelerinde modern Türk şiirinin 20. yüzyılın ilk yarısındaki doruklarıdır. Yine bizim yukardaki şemaya göre, bu doruk şairlerin şiirlerini de birbiriyle karşılaştı-

malı olarak incelediğimiz zaman, 20. yüzyıldaki en büyük Türk şiir ustasının kuşkusuz Yahya Kemal olduğu ortaya çıkar. Herhalde, bin yıllık Türk şiir kültürünün yetiştirdiği altı şiir dehası Yunus Emre, Ali Şir Nevai, Fuzulî, Karacaoğlu, Nedim ve Yahya Kemal'dir. Demek, Yahya Kemal ancak bir kaç yüzyılda bir gelen ender şiir ustalarımızdan biri. Peki, Yahya Kemal'in şiirine ilmî saygımız yeterli mi? Korkarım, bu soruya aşağıdaki sebeplerden dolayı olumlu cevap veremeyiz.

Yukarıda adları sayılan çeşitli Türk lehçelerindeki modern şiir ustalarından pek azı Türkiye'de bilindiği için, Türk dünyası modern şiirinin doruk şairlerini iki ciltlik bir antolojide toplama çalışmalarını sürdürüyorum. 20. yüzyılın ilk yarısı, yani 1900 ile 1950 yılları arasındaki dönemi kaplayan birinci ciltte yer alacak Abdullah Tukay, Mağcan Cumabayoğlu, Abdülhamid Çolpan gibi çeşitli Türk lehçelerindeki doruk şairlerin şiirlerini inceledikçe, işte bu yazının başında belirttiğim, yüzümü kızartan ve beni utandırdıkça da üzen husus ortaya çıkıyor. O da şudur:

Yahya Kemal dışında o şairlerin çoğu genç yaşlarda öldüler. Abdullah Tukay kendi eceliyle 27 yaşında, başkaları ise Sovyet ve Komünist Çin rejimleri tarafından genç yaşlarda birer birer öldürüldüler. O şairleri yalnız öldürmek ile yetinilmemiş, onların şiirleri uzun yıllar boyunca sabık Sovyetler Birliği ve Çin'de yasaklanmıştı. Ancak son 5 ve 10 yıl içinde onların eserleri menşur okudukları Türk boylarında yeniden yayınlanabildi. İşte, onların yayınlanmış olan toplu şiir kitaplarını inceledikçe, o doruk şairlerin şiirine olan ilmî saygının Yahya Kemal'e gösterilmemiş olduğunu büyük bir üzüntüyle fark ettim: Mesela, Abdullah Tukay, Mağcan Cumabayoğlu veya Abdülhamid Çolpan'ın bütün şiirlerini toplayan kitaplarda o şairlerin her bir şiirinin ilk olarak nerede yayınlanmış olduğu dip notlarda açık olarak gösterilmiş. Böylece, o şiirlerin yayın tarihlerini bildiğimizden, bir şiirdeki tema ile "zaman-mekân-olay" arasında rahatlıkla balantı kurabiliyoruz.

Halbuki, Yahya Kemal'in İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü tarafından yayınlanmış olan şiir kitaplarında, onun şiirlerinin ilk olarak nerede ve ne zaman yayınlandıkları veya bu kitaplardaki metinlerin hangi kaynaklardan alındığına dair hiç bir bilgi ekleme lüzumu görülmemiş! Oysa, Yahya Kemal'in mesela "**Süleymaniye'de Bayram Sabahı**" adlı şiirinin ne zaman yazıldığı ve ilk olarak ne zaman basıldığını bilmek, edebiyat araştırmacıları için çok önemlidir. Özellikle

Herhalde, bin yıllık Türk şiir kültürünün yetiştirdiği altı şiir dehası Yunus Emre, Ali Şir Nevai, Fuzulî, Karacaoğlu, Nedim ve Yahya Kemal'dir. Demek, Yahya Kemal ancak bir kaç yüzyılda bir gelen ender şiir ustalarımızdan biri. Peki, Yahya Kemal'in şiirine ilmî saygımız yeterli mi?